

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Колоши Василю Василювни

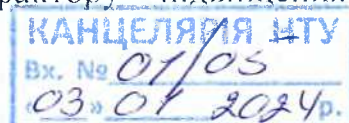
на дисертаційну роботу **Муленка Володимира Миколайовича** на тему «Розвиток сфери послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального поділу праці», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження.

У сучасному світі сфера послуг відіграє дедалі важливішу роль в забезпеченні економічного розвитку країн. Саме в цій сфері зайнята значна частка робочої сили, виробляється додана вартість, а отже і створюються передумови для економічного зростання. Така тенденція значною мірою зумовлена підвищенням життєвого рівня населення, оскільки за вищого рівня доходу домогосподарства більшу його частку витрачають на придбання послуг, зокрема освітніх, медичних, туристичних тощо. Ще однією причиною зростання ролі сфери послуг є ускладнення виробництва товарів, для організації та забезпечення функціонування якого необхідні такі послуги як логістика, ремонт, сервісне обслуговування тощо. Як наслідок, сфера послуг стала одним із ключових детермінантів при формуванні конкурентних переваг сучасних країн, а забезпечення її ефективного функціонування стало необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі міжнародного поділу праці.

Особливої актуальності набуває розвиток сфери послуг і для вітчизняної економіки, особливо в період її повоєнного відновлення, оскільки Україна за багатьма економічними показниками поступається провідним країнам світу. Україна має значний потенціал для розвитку цього сектору економіки, зокрема висококваліфіковану робочу силу, розвинену транспортну інфраструктуру, а також вигідне географічне положення, яке дозволяє їй бути транзитним хабом для європейських країн. Водночас, сфера послуг залишається недооціненою в українській економіці, оскільки досі відсутнє стратегічне бачення її розвитку та розуміння її ролі у підвищенні національної конкурентоспроможності.

Зважаючи на це, дисертаційна робота Муленка Володимира Миколайовича є надзвичайно актуальною та має важливе науково-практичне значення, оскільки спрямована на вирішення науково-прикладної задачі поглиблення теоретико-методичних засад дослідження сфери послуг як фактору підвищення

конкурентних позицій національної економіки в системі глобального поділу праці та розробки комплексу практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності її функціонування в Україні.

Дисертація виконана згідно плану науково-дослідних робіт Національного транспортного університету за темами: «Економічний розвиток і підприємництво в Україні» (номер державної реєстрації 0117U000126); «Сучасна парадигма інноваційного розвитку транспортного комплексу України» (номер державної реєстрації 0121U100635).

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації Муленка В.М., є достатньо обґрунтованими, структурованими та достовірними. Зміст та структура дисертації відповідають визначеній темі. Поставлена в роботі мета досягнута, а завдання розв'язані. Робота логічно побудована та викладена науковим стилем у вступі, трьох розділах та висновках. Анотація дисертаційної роботи дає чітке уявлення щодо її змісту та основних наукових результатів автора.

У *першому розділі* «Теоретичні та методичні засади розвитку сфери послуг» ґрунтовно досліджено існуючі наукові підходи до визначення поняття «послуга», що дало змогу автору визначити їх переваги та недоліки і запропонувати власне трактування цього поняття. Проаналізовано існуючі класифікації послуг, визначено їх обмеження та обґрунтована доцільність застосування додаткових класифікаційних ознак. Узагальнено сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність національної економіки» та розроблено авторський підхід до визначення даної категорії. На основі проведеного аналізу, дисертант приходить до висновку про важливість сфери послуг для забезпечення ефективного функціонування національної економіки та обґрунтовує необхідність розвитку для підвищення конкурентоспроможності економіки на глобальних ринках.

У *другому розділі* «Сучасний стан сфери послуг в Україні та його вплив на місце країни в системі глобального поділу праці» проаналізовано основні показники функціонування вітчизняної сфери послуг в цілому та сектору транспортних послуг зокрема. На основі статистичного аналізу автор розкрив важливе значення сфери послуг для економіки України та визначив основні тенденції її розвитку. Проаналізовано географічну та товарну структуру міжнародної торгівлі послугами та встановлено, що Україна має порівняльні переваги в торгівлі транспортними, інформаційними, діловими та толінговими послугами.

На основі дослідження динаміки розвитку сфери транспортних послуг та міжнародної торгівлі цими послугам, дисертант визначив основні тенденції, якими характеризується її функціонування в сучасних умовах, а також виявив фактори, що обмежують її розвиток. Здійснено ґрунтовний аналіз світового досвіду розвитку сфери транспортних послуг, що дозволило зробити висновки про доцільність його використання Україною в частині формування урядової політики, спрямованої на забезпечення ефективного функціонування сфери послуг, моделей фінансування розвитку людського та інноваційного потенціалу, створення сприятливого бізнес-середовища та заохочення впровадження новітніх технологій.

На основі проведеного дослідження встановлено залежність між конкурентними позиціями України в рейтингах глобальної конкурентоспроможності та рівнем розвитку сфери послуг. Автор обґрунтовує необхідність доповнення Глобального індексу конкурентоспроможності додатковим критерієм, який дозволить врахувати вплив рівня залучення країни до глобального поділу праці на забезпечення її конкурентоспроможності.

У *третьому розділі* «Методичні засади розвитку сфери послуг як фактору покращення конкурентних позицій України в системі глобального поділу праці» визначено фактори, які впливають на функціонування сфери послуг та оцінено ступінь їх впливу. Встановлено наявність суттєвого впливу на сферу послуг економічних, соціальних, політико-правових та технологічних факторів, а також середнього впливу зовнішньоекономічних факторів. Розроблено комплекс заходів щодо підвищення ефективності функціонування сфери послуг, який включає реформування та вдосконалення законодавчої бази, створення умов для розвитку нових та недостатньо розвинутих видів послуг, а також підтримку розвинутих секторів сфери послуг.

Компаративний аналіз розвитку сфери транспортних послуг в розвинутих країнах дозволив запропонувати авторський метод оцінки міжнародної конкурентоспроможності сфери транспортних послуг. Він базується на розподілі країн на кластери залежно від інтегральних індексів, що формуються галузевому рівні, рівні суміжних галузей та макрорівні. Запропонована методика була апробована при порівнянні конкурентоспроможності транспортного сектору України та країн ЄС і дозволила визначити основні недоліки функціонування вітчизняної сфери транспортних послуг та запропонувати ключові напрямки державної політики в цьому секторі.

Дисертантом розроблено концептуально-логічну модель системи управління розвитком сфери транспортних послуг України, в межах якої пропонується застосовувати показник оцінки ефективності управління розвитком сфери транспортних послуг. Цей індикатор дозволить оцінювати

ефективність на основі порівняння фактичних та нормативних співвідношень зміни ключових показників розвитку сфери транспортних послуг.

Розроблено організаційно-економічний механізм розвитку сфери послуг України, що включає організаційну та економічну складові. Запропоновано концепцію створення в межах механізму Фонду розвитку сфери послуг України на засадах державно-приватного партнерства із залученням міжнародних інвесторів, розроблена модель управління та фінансової діяльності цього Фонду.

У дисертаційній роботі проаналізовано значний масив науково-теоретичних та аналітико-статистичних джерел. Інформаційною базою дослідження стали результати наукових досліджень українських та зарубіжних вчених, дані річних звітів НАК «Нафтогаз України», аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, інформаційні та аналітичні огляди міжнародних організацій.

Висновки та рекомендації дисертаційної роботи відображають актуальність отриманих наукових результатів, відповідають поставленим завданням, є логічними та структурованими. У роботі наведено десять додатків, які відображають широкий масив проаналізованих даних.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

Ознайомлення з текстом дисертації та опублікованих за її темою праць Муленка В.М. дозволило зробити висновок про те, що винесені на захист положення мають наукову новизну та відображають особистий внесок автора у вирішення наукової проблеми розвитку сфери послуг як фактору підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального поділу праці. До таких положень відносяться:

– розробка організаційно-економічного механізм розвитку сфери послуг, який включає в себе організаційний та економічний блоки та передбачає створення Фонду розвитку сфери послуг на засадах державно-приватного партнерства із залученням міжнародних донорів, неурядових організацій та громадськості. Зазначений механізм дозволить забезпечити розвиток сфери послуг за рахунок цільового фінансування на кредитній чи грантовій основі, надавати консультаційну та іншу підтримку проектам в галузі, створити сприятливе середовище для розвитку сфери послуг, а також забезпечити достатній рівень фінансування та ефективного використання ресурсів;

– удосконалення методичного підходу до оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності сфери транспортних послуг на основі кластеризації, що враховує інтегральні індекси. Пропонується використання показників галузевого рівня (зайнятості, товарообігу, пасажирообігу, експорту та імпорту транспортних послуг, інвестицій в основні засоби), індикаторів розвитку суміжних галузей (темів зростання виробництва, експорту, зайнятості в

агропромислового та промислового секторах) та макропоказників (ВВП на душу населення, рівні безробіття та інфляції, рівні податків, сальдо торговельного балансу), що у підсумку дозволить враховувати вплив на формування конкурентоспроможності сфери транспортних послуг рівня розвитку як економіки в цілому, так і основних галузей-споживачів транспортних послуг;

– удосконалення концептуально-логічної моделі системи управління розвитком вітчизняної сфери транспортних послуг, яка визначає стратегію та регулюючі заходи, а також економічний та організаційно-правовий механізм її функціонування. У рамках моделі запропоновано використовувати кількісний індикатор оцінки ефективності управління розвитком сфери транспортних послуг, що ґрунтується на визначенні фактичного рівня досягнення встановлених нормативних співвідношень темпів росту ключових показників функціонування цієї сфери. Він дозволяє визначити цільові співвідношення зміни показників та оцінювати ефективність управління розвитком сектору на основі ступеня досягнення встановлених нормативів;

– обґрунтування необхідності удосконалення методичного підходу до розрахунку Глобального індексу конкурентоспроможності в частині врахування критерію, що відображає рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності та залучення країни до глобального поділу праці. Зазначений критерій формується з показників, які визначають ступінь та особливості міжнародної спеціалізації країни та які характеризують її активність в міжнародному обміні факторами виробництва. Це дозволить не лише врахувати зовнішньоекономічну активність країни, а й визначити та аргументувати пріоритетність розвитку та державної підтримки секторів сфери послуг;

– розвиток понятійно-категоріального апарату сервісної економіки в частині уточнення значення поняття «послуга», яку автор пропонує інтерпретувати як унікальний товар, що являє собою специфічну діяльність, результат якої може мати матеріальне чи нематеріальне вираження, котра здійснюється для задоволення конкретної потреби споживача в визначений часовий період та має певну вартість, яка формується залежно від використаних засобів праці, кваліфікаційних якостей виробника та рівня попиту на дану послугу. Наведене визначення акцентує увагу на можливості результату послуги мати матеріальне чи нематеріальне вираження та підкреслює спрямованість послуги на задоволення конкретної, обмеженої в часі потреби;

– виокремлення додаткових критеріїв класифікації послуг, зокрема таких як матеріальність результатів, спосіб реалізації та ступінь впливу на економіку, що дає можливість визначити пріоритетні для фінансування та розвитку сектори сфери послуг при розробці та провадженні державної політики

і створює більше можливостей для її адаптації до сучасного стану міжнародної торгівлі послугами;

– уточнене визначення категорії «конкурентоспроможність національної економіки» як здатності економічної системи забезпечувати стале підвищення результативності її функціонування та високий рівень соціальної спрямованості, шляхом ефективного використання національних конкурентних переваг, зокрема інноваційних, в ході конкурентної боротьби на світових ринках. Таке трактування враховує соціальну спрямованість економічної системи та наголошує на ролі національних конкурентних переваг у формуванні конкурентоспроможності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання розробленого організаційно-економічного механізму розвитку сфери послуг та концептуально-логічної моделі системи управління розвитком сфери транспортних послуг України для аналізу рівня конкурентоспроможності сфери послуг та її окремих секторів, розробки та контролю реалізації стратегій і програм розвитку сфери послуг. Практична цінність результатів підтверджується їх впровадженням в діяльність Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України (акт впровадження № 0608486), Групи Світового банку (відгук про впровадження від 23.10.2023) та в навчальний процес Національного транспортного університету.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях.

Наукові положення, практичні висновки та рекомендації, що відображають новизну дисертаційного дослідження, представлені у семи наукових працях, до яких належать шість наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України та одна в іноземному журналі. Апробація роботи здійснювалась під час участі дисертанта в міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з публікацією вісімнадцяти тез доповідей. Наукові публікації повною мірою відображають основний зміст дисертації та відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Муленка В.М. відповідає спеціальності 051 «Економіка» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дискусійні положення та зауваження.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу, її високий науковий рівень, слід відзначити наявність окремих недостатньо обґрунтованих, а тому дискусійних положень.

1. У підрозділі 1.3 здобувач пропонує виділити п'яту модель здійснення операцій в сфері торгівлі послугами – експорт послуги як частини товару. Однак здобувачем недостатньо обґрунтована доцільність виокремлення додаткової моделі та не визначені її характерні особливості.

2. Здобувачем розроблена методика оцінки міжнародної конкурентоспроможності сфери транспортних послуг на основі кластерного аналізу (підрозділ 3.3). Здійснювати кластерний аналіз автор пропонує на основі методу k-середніх, проте здобувачем недостатньо обґрунтовано вибір саме цього методу.

3. У підрозділі 3.4 в межах розробки індикатора оцінки ефективності управління розвитком сфери послуг, автором сформовано матрицю нормативних співвідношень між показниками для оцінки ефективності управління розвитком сфери транспортних послуг (табл. 3.7). Доцільно було б деталізувати, як автором визначались зазначені нормативні співвідношення.

Вказані дискусійні положення дисертації не ставлять під сумнів загальне позитивне враження від дисертаційної роботи і не знижують наукової значущості отриманих її автором результатів.

Висновки.

Дисертаційна робота Муленка Володимира Миколайовича на тему «Розвиток сфери послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального поділу праці» є самостійною, завершеною науковою працею, яка має наукову новизну, практичне значення та вирішує важливе науково-практичне завдання вдосконалення теоретико-методичних підходів та розробки практичних рекомендацій з розвитку сфери послуг як фактору підвищення конкурентних позицій України в системі глобального поділу праці.

Дисертаційна робота Муленка Володимира Миколайовича за змістом та якістю теоретичних і прикладних розробок відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Дисертація відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Представлені до розгляду дисертація та публікації задовольняють вимогам п. 6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а їх автор, Муленко Володимир Миколайович, заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

доцент кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат економічних наук

Василина КОЛЮША

